

ЗАТВЕРДЖЕНО

протоколом засідання вченої ради
Українського державного
університету залізничного
транспорту

«04» листопада 2021 р. № 10

Введено в дію наказом
Українського державного
університету залізничного
транспорту

«06» грудня, 2021 р. № 187

Сергій ПАНЧЕНКО

ПОЛОЖЕННЯ

про політику запобігання, попередження та протидії булінгу в Українському державному університеті залізничного транспорту

I. Загальні положення

1.1. Положення про політику запобігання, попередження та протидії булінгу (цькуванню) в Українському державному університеті залізничного транспорту регламентує організацію роботи щодо запобігання та попередження булінгу (цькуванню) і визначає механізм реагування на випадки булінгу (цькування) в університеті.

1.2. Положення про політику запобігання, попередження та протидії булінгу (цькуванню) в Українському державному університеті залізничного транспорту розроблено згідно чинного законодавства України, зокрема законів України "Про освіту", "Про вищу освіту", "Про запобігання та протидію домашньому насильству", "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню)" та інших чинних відповідних нормативно-правових актів щодо протидії булінгу наведених у Додатку I.

1.3. Основною метою Положення є підвищення ефективності освітнього процесу, формування негативного ставлення до булінгу (цькування), захист психологічного здоров'я і соціального благополуччя всіх його учасників: здобувачів вищої освіти, педагогічних і науково-

педагогічних працівників, співробітників Українського державного університету залізничного транспорту.

1.4. Головними завданнями є ознайомлення здобувачів вищої освіти з поняттям «булінг», його видами та проявами; навчання конструктивним формам спілкування, поведінкових реакцій; зняття деструктивних елементів у поведінці; творче вирішення конфліктних ситуацій; усвідомлення і прийняття відмінностей; розвиток адекватного рівня самооцінки й самоконтролю; формування навичок саморегуляції, внутрішніх афективних процесів та емоційної адекватності у контактах студентів із навколошнім світом; підвищення рівня самосвідомості студентів, встановлення зв'язку із власним внутрішнім «я» та один із одним; вміння вільно виражати почуття.

1.5. Терміни, використані в Положенні, вживаються в наступних значеннях:

крайдник (булер) - учасник освітнього процесу, в тому числі малолітня чи неповнолітня особа, яка вчиняє булінг (цькування) щодо іншого учасника освітнього процесу;

потерпілий (жертва булінгу) - учасник освітнього процесу, в тому числі малолітня чи неповнолітня особа, щодо якої було вчинено булінг (цькування);

спостерігачі - свідки та (або) безпосередні очевидці випадку булінгу (цькування);

сторони булінгу (цькування) - безпосередні учасники випадку: крайдник (булер), потерпілий (жертва булінгу), спостерігачі (за наявності).

II. Форми та ознаки булінгу

2.1. Визначають наступні форми булінгу (цькування):

- *фізичний булінг* – умисні поштовхи, удари, стусани, побої, нанесення інших тілесних ушкоджень, різного виду знущання, образливі жести або дії, пошкодження особистих речей та інші дії з майном (крадіжка, грабіж, ховання особистих речей жертви), фізичні приниження та ін.;

- *сексуальний булінг* є підвидом фізичного булінгу та означає дії сексуального характеру. Його важко розпізнати, тому що жертва сексуального булінгу панічно боїться розповісти про це, замикається в собі, постійно плаче на самоті, категорично відмовляється надавати будь-яку інформацію, може вчиняти спроби суїциду;

- *психологічний булінг* – насильство, пов'язане з дією на психіку, що завдає психологічного травмування шляхом словесних образ або погроз, переслідування, залякування, якими навмисно заподіюється емоційна невпевненість жертви;

- *вербалний булінг* - образливе ім'я чи прізвисько, за яким постійно звертаються до жертви, обзивання, поширення образливих чуток, словесне приниження, бойкот та ігнорування, залякування, використання агресивних жестів та інтонацій голосу для примушування жертви до здійснення певних дій, систематичні кепкування з будь-якого приводу;
- *кібербулінг* – новітній спосіб знущання з використанням електронних засобів комунікації, який включає приниження та цькування за допомогою мобільних телефонів, гаджетів, Інтернету.

2.2. Типовими ознаками булінгу (цькування) є:

- систематичність (повторюваність) діяння;
- наявність сторін – кривдник (булер), потерпілий (жертва булінгу), спостерігачі (за наявності);
- дії або бездіяльність кривдника, наслідком яких є заподіяння психічної та/або фізичної шкоди: приниження, страх, тривога, підпорядкування потерпілого інтересам кривдника та/або спричинення соціальної ізоляції потерпілого.

2.3. Проявами, які можуть бути підставами для підозри в наявності випадку булінгу (цькування) учасника освітнього процесу в закладі освіти, є:

- замкнутість, тривожність, страх або, навпаки, демонстрація повної відсутності страху, ризикована, зухвала поведінка;
- невріноважена поведінка;
- агресивність, напади люті, схильність до руйнації, нищення, насильства;
- різка зміна звичної для людини поведінки;
- уповільнене мислення, знижена здатність до навчання;
- відлюдкуватість, уникнення спілкування;
- ізоляція, виключення з групи, небажання інших учасників освітнього процесу спілкуватись;
- знижена самооцінка, наявність почуття провини;
- поява швидкої втомлюваності, зниженої спроможності до концентрації уваги;
- демонстрація страху перед появою інших учасників освітнього процесу;
- схильність до пропуску навчальних занять;
- відмова відвідувати заклад освіти з посиланням на погане самопочуття;
- депресивні стани;
- аутоагресія (самоушкодження);
- суїцідальні прояви;
- явні фізичні ушкодження та/або ознаки поганого самопочуття;

- намагання приховати травми та обставини їх отримання;
- скарги на погане самопочуття; пошкодження чи зникнення особистих речей; вимагання особистих речей, їжі, грошей; жести висловлювання, прізвиська, жарти, погрози, поширення чуток сексуального (інтимного) характеру або інших відомостей, які особа бажає зберегти в таємниці;
- наявність фото-, відео- та аудіоматеріалів психологічних або фізичних знущань, сексуального (інтимного) характеру;
- наявні пошкодження або зникнення майна та/або особистих речей.

2.4. До булінгу (цькуванню) в закладі освіти належать випадки, які відбуваються безпосередньо в приміщенні закладу освіти та на прилеглих територіях (включно з навчальними приміщеннями, приміщеннями для занять спортом, проведення заходів, коридорами, роздягальнями, вбиральнями, душовими кімнатами, їдаліцею тощо) та/або за межами закладу освіти під час заходів, передбачених освітньою програмою, планом роботи закладу освіти, та інших освітніх заходів, що організовуються за згодою керівника закладу освіти, в тому числі дорогою до/із закладу освіти.

ІІІ. Запобігання та протидія булінгу (цькуванню)

3.1. Діяльність щодо запобігання та протидії булінгу (цькуванню) в Українському державному університеті залізничного транспорту є постійним системним процесом спрямованим на:

- визначення та реалізацію необхідних заходів, способів, методів запобігання виникненню булінгу (цькуванню) та/або потенційних ризиків його виникнення;
- виявлення булінгу (цькуванню) та/або потенційних ризиків його виникнення;
- визначення та реалізацію необхідних заходів, способів, методів вирішення ситуацій булінгу (цькування) та/або усунення потенційних ризиків його виникнення;

3.2. Діяльність щодо запобігання та протидії булінгу (цькуванню) в Українському державному університеті залізничного транспорту ґрунтуються на принципах:

- недискримінації за будь-якими ознаками;
- ненасильницької поведінки в міжособистісних стосунках;
- партнерства та підтримки між педагогічним /науково-педагогічним колективом закладу освіти і здобувачем освіти;
- особистісно-орієнтованого підходу до кожного;
- розвитку соціального та емоційного інтелекту учасників освітнього процесу;
- гендерної рівності;

- участі учасників освітнього процесу в прийнятті рішень відповідно до положень законодавства та установчих документів закладу освіти.

3.3. Завданнями діяльності щодо запобігання та протидії булінгу (цькуванню) в Українському державному університеті залізничного транспорту є:

- створення безпечного освітнього середовища, що включає психологічну та фізичну безпеку учасників освітнього процесу;
- визначення стану, причин і передумов поширення булінгу (цькування) в закладі освіти;
- підвищення рівня поінформованості учасників освітнього процесу про булінг(цькування);
- формування в учасників освітнього процесу нетерпимого ставлення до насильницьких моделей поведінки, усвідомлення булінгу (цькування) як порушення прав людини;
- заохочення всіх учасників освітнього процесу до активного сприяння запобіганню булігу (цькуванню).

3.4. Діяльність щодо запобігання та протидії булінгу (цькуванню) в Українському державному університеті залізничного транспорту відображається в плані заходів, спрямованих на запобігання та протидії булінгу (цькуванню) в університеті.

- планування відповідних заходів здійснюється за результатами стану освітнього середовища в університеті;
- відповідні заходи спрямовуються на задоволення потреб університету у створенні безпечного освітнього середовища;
- відповідні заходи залучають всіх учасників освітнього процесу;
- заплановані заходи можуть відбуватися в будь-якій формі: зустрічі, бесіди, консультації, лекції, круглі столи, тренінги, тематичні заходи, конкурси, спільні перегляди та обговорення тематичних відеосюжетів, літературних творів, матеріалів ЗМІ, особистого досвіду, запрошення гостей, у формі рольових ігор та інших організаційних формах.

3.5. До заходів, спрямованих запобіганню та протидії булінгу (цькуванню) в Українському державному університеті залізничного транспорту, належать наступні заходи:

- ознайомлення професорсько-викладацького складу університету з особливостями поширення масових негативних явищ серед здобувачів вищої освіти та загальноприйнятими у світі поняттями «булінг», «третирання», «цькування» з огляду на розуміння проблеми насильства над дітьми та його видами (висвітлення відповідних матеріалів);
- просвітницька робота серед студентської молоді щодо попередження насильства з використанням основних форм просвітницької роботи, а саме: лекційної роботи, міні-лекцій, круглих столів, бесід, диспутів, годин

відкритих думок, усних журналів, кінолекторіїв, організації конкурсів, фестивалів, акцій та інше;

- формування правосвідомості і правої поведінки студентів, відповідальності за своє життя, розвиток активності, самостійності, творчості здобувачів вищої освіти, створення умов для самореалізації особистості;

- формування у викладачів навичок ідентифікації насильства як у своїй поведінці, так і в поведінці здобувачів освіти з метою формування умінь виокремлювати існуючу проблему;

- створення в університеті умов недопущення булінгу та відповідного середовища в освітній установі для профілактики та боротьби з негативними соціально-педагогічними наслідками цього явища;

- зміщення захисних сил особистості та організму в протистоянні цькуванню як для здорових студентів, так і для тих, хто вже має соматичну або психічну патологію;

- проведення бесід зі здобувачами вищої освіти з метою профілактики булінгу, виступи провідних спеціалістів у системі профілактичної роботи щодо подолання різноманітних форм агресивної поведінки.

- формування здатності попереджувати та розв'язувати конфлікти ненасильницьким шляхом;

- формування та сприйняття серед здобувачів освіти принципів рівності та недискримінації, поваги до гідності людини, толерантності, соціальної справедливості добroчесності, вміння втілювати їх у власні моделі поведінки;

- формування відповідального ставлення до своїх громадянських прав та обов'язків, пов'язаних з участю в суспільному житті;

- підвищення рівня обізнаності учасників освітнього процесу про булінг (цькування), його причини та наслідки, порядок реагування на випадки булінгу (цькування) тощо.

3.6. Основними функціями щодо протидії булінгу є:

- *діагностика* – соціальне і психологічне вивчення здобувачів вищої освіти, викладачів і співробітників, груп і колективів, моніторинг соціальних процесів та психічного розвитку окремих студентів, визначення причин, що ускладнюють особистісний розвиток, навчання та взаємини в колективі;

- *корекція* – здійснення психолого-педагогічних заходів з метою усунення відхилень у психічному та особистісному розвиткові і поведінці, подолання різних форм девіантної поведінки (у разі недостатності психопрофілактичної роботи та за умови необхідності, своєчасності та ефективності застосування методів психокорекції та загальної психотерапії);

- *реабілітація* – надання психолого-педагогічної і соціальної допомоги студентам, які перебувають у кризовій життєвій ситуації, з метою адаптації їх до умов навчання в університеті та соціального середовища;

- *профілактика* – своєчасне попередження відхилень у психічному та особистісному розвиткові, міжособистісних стосунках, запобігання

конфліктним ситуаціям в освітньому процесі, попередження наркоманії, алкоголізму, суїцидів, расової і соціальної нетерпимості, аморальному способу життя та ін.;

- *психологічна просвіта* – підвищення психологічної культури всіх учасників освітнього процесу – здобувачів вищої освіти, викладачів, співробітників.

IV. Реагування на виявлені або встановлені факти булінгу (цькування)

4.1. Учасники освітнього процесу у разі, якщо вони виявляють булінг (цькування) зобов'язані:

- вжити невідкладних заходів для припинення небезпечного впливу;
- за потреби надати домедичну допомогу та викликати бригаду екстреної (швидкої) медичної допомоги;
- звернутись (за потребою) до територіальних органів (підрозділів) Національної поліції України.

4.2. Учасники освітнього процесу можуть повідомити про випадок булінгу (цькування), стороною якої вони стали, або підозрюють про його вчинення стосовно інших учасників освітнього процесу, або про який отримали достовірну інформацію, ректора університету, або відповідальну особу щодо запобігання та протидії булінгу (цькуванню) в Українському державному університеті залізничного транспорту.

4.3. Відповідальною особою щодо запобігання та протидії булінгу (цькуванню) в Українському державному університеті залізничного транспорту є практичний психолог. До функцій якого відноситься прийом і реєстрація заяв та повідомлення ректора університету про вчинення булінгу (цькування).

4.4. Повідомлення про вчинення булінгу (цькування) можуть бути подані в усній/письмовій формі, в тому числі із застосуванням засобів електронної комунікації.

4.5. Якщо свідком вчинення булінгу (цькування) став педагогічний/науково-педагогічний чи інший працівник університету, то він має повідомити відповідальну особу незалежно від того поскаржилась йому жертва чи ні.

4.6. Після отримання звернення, відповідальна особа інформує ректора про надходження заяви\повідомлення про вчинення булінгу (цькування), який за результатами розгляду заяви\повідомлення видає рішення (наказ) про

проведення розслідування випадку булінгу (цькування) із визначенням уповноважених осіб.

4.7. З метою розслідування випадків булінгу (цькування) уповноважені особи мають право вимагати письмові пояснення та матеріали у сторін конфлікту.

4.8. Для прийняття рішення за результатами розслідування ректор університету створює комісію з розгляду випадку булінгу (цькування) та скликає її засідання.

4.9. До складу комісії можуть входити педагогічні, науково-педагогічні працівники, практичний психолог, постраждалий, бuler, ректор або проректор університету та інші зацікавлені особи.

4.10. Комісія у своїй діяльності керується законодавством України та іншими нормативними актами.

4.11. У разі, якщо комісія кваліфікує випадок як булінг (не одноразовий конфлікт чи сварку), то ректор університету зобов'язаний повідомити органи Національної поліції України.

4.12. У разі, якщо комісія не кваліфікує випадок як булінг, а постраждалий не згоден із цим, то він може звернутись до органів Національної поліції України.

4.13. Строк розгляду комісією заяви\повідомлення про вчинення булінгу (цькування) в університеті та виконання нею своїх завдань не має перевищувати десяти робочих днів із дня отримання заяви.

Додаток I.

1. Конституція України
2. Закон України "Про освіту"
3. Закон України "Про вищу освіту"
4. Закон України від 18.12.2018 р. № 2657-VIII "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню)"
5. Конвенція ООН про права дитини (ратифіковано 27 лютого 1991 року).
6. Конвенція про заборону та негайні заходи щодо ліквідації найгірших форм дитячої праці № 182 Міжнародної організації праці (ратифіковано 5 жовтня 2000 року).

7. Конвенція Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації а сексуального насильства (ратифіковано 20 червня 2012 року).
8. Рекомендація СМ/Rec (2009) 10 Комітету міністрів Ради Європи про викоренення всіх форм насильства щодо дітей.
9. Сімейний Кодекс України.
10. Кримінальний процесуальний Кодекс України.
11. Кримінально-виконавчий Кодекс України.
12. Кодекс України про адміністративні правопорушення.
13. Закон України від 24 січня 1995 року № 20/95-ВР "Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей" (зі змінами)
14. Закон України від 26 квітня 2001 року № 2402-III "Про охорону дитинства" (зі змінами).
15. Закон України від 7 грудня 2017 року № 2229-VIII "Про запобігання та протидію домашньому насильству".
16. Спільний наказ Міністерства соціальної політики України, Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства освіти і науки України, Міністерства охорони здоров'я України від 19 серпня 2014 року № 564/836/945/577 "Про затвердження Порядку розгляду звернень та повідомлень з приводу жорстокого поводження з дітьми або загрози його вчинення", зареєстрований у Міністерстві юстиції України 10 вересня 2014 року за № 1105/25882.
17. Спільний наказ Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту, Міністерства внутрішніх справ України від 7 вересня 2009 року № 3131/386 "Про затвердження Інструкції щодо порядку взаємодії структурних підрозділів, відповідальних за реалізацію державної політики щодо попередження насильства в сім'ї, служб у справах дітей, центрі соціальних служб для сім'ї, дітей і молоді та відповідних підрозділів органів внутрішніх справ з питань здійснення заходів із попередження насильства в сім'ї".
18. Лист Міністерства освіти і науки України від 18 травня 2018 року № 1/11-5480 "Методичні рекомендації щодо запобігання та протидії насильству".
19. Указ Президента України від 25.05.2020 р. № 195/2020 "Про національну стратегію розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у новій українській школі".
20. Указ Президента України від 21.09.2020 р. № 938/2020 "Про невідкладні заходи із запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі, захисту прав осіб, які постраждали від такого насильства".
21. Указ Президента України від 24.03.2021 р. № 119/2021 "Про Національну стратегію у сфері прав людини".
22. Указ Президента України від 30.09.2019 р. № 195/2019 "Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року".
23. Постанова КМУ від 30.05.2018 р. № 453 "Про затвердження Державної соціальної програми "Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини" на період до 2021 року".

24. Постанова КМУ від 01.06.2020 р. № 585 "Про забезпечення соціального захисту дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах".
25. Постанова КМУ від 01.06.2020 р. № 587 "Про організацію надання соціальних послуг".
26. Постанова КМУ від 22.08.2018 р. № 658 "Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі".
27. Постанова КМУ від 24.02.2021 р. № 145 "Питання Державної соціальної програми запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі на період до 2025 року".
28. Розпорядження КМУ від 10.10.2018 р. № 728-р "Про схвалення Концепції Державної соціальної програми запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі на період до 2023 року".
29. Наказ МОНУ від 02.10.2018 р. № 1047 "Про затвердження Методичних рекомендацій щодо виявлення, реагування на випадки домашнього насильства і взаємодії педагогічних працівників із іншими органами та службами".
30. Наказ МОНУ від 22.05.2018 р. № 509 "Про затвердження Положення про психологічну службу у системі освіти України".
31. Наказ МОНУ від 28.02.2019 р. № 1646 "Деякі питання реагування на випадки булінгу (цькування) та застосування заходів виховного впливу в закладах освіти", зареєстрований в Міністерстві юстиції України 03.02.2020 р. № 111/34394.
32. Наказ МОНУ від 26.02.2020 р. № 293 "Про затвердження плану заходів спрямованих на запобігання та протидію булінгу (цькуванню) в закладах освіти".
33. Лист МОНУ від 29.01.2019 р. № 1/11-881 "Рекомендації для закладів освіти щодо застосувань норм Закону України щодо протидії булінгу".
34. Лист МОНУ від 20.03.2020 р. № 6/480-20 "Про план заходів спрямованих на запобігання та протидію булінгу (цькуванню) в закладах освіти".
35. Лист МОНУ від 19.05.2020 р. № 6/645-20 "Щодо діяльності Національної дитячої гарячої лінії".
36. Лист МОНУ від 13.01.2020 р. № 6/37-20 "Про підвищення рівня педагогічної компетенції щодо запобігання та протидії проявам насильства в закладах освіти".
37. Лист МОНУ від 18.05.2020 р. № 6/642-20 "щодо реалізації проекту".
38. Лист МОНУ від 11.02.2020 р. № 1/9-80 "Про затвердження наказу Міністерства освіти і науки України від 28.02.2019 р. № 1646 "Деякі питання реагування на випадки булінгу (цькування) та застосування заходів виховного впливу в закладах освіти".
39. Лист МОНУ від 31.03.2020 р. № 063/3996 "Про план заходів спрямованих на запобігання та протидію булінгу (цькуванню) в закладах освіти".

40. Лист МОНУ від 16.04.2020 р. № 063/4673 "Роз'яснення щодо застосування наказу Міністерства освіти і науки України від 28.02.2019 р. № 1646".
41. Лист МОНУ від 14.08.2020 р. № 1/9-436 "Про створення безпечного освітнього середовища в закладі освіти та попередження і протидії булінгу (цькуванню)".
42. Лист МОНУ від 29.12.2018 р. № 1/9-790 "Щодо організації роботи у закладах освіти з питань запобігання та протидії домашньому насильству та булінгу (цькування)".
43. Лист МОНУ від 10.09.2019 р. № 1/9-570 "Щодо проведення в закладах освіти Всеукраїнського тижня протидії булінгу (цькуванню)".
44. Лист МОНУ від 20.03.2020 р. № 6/480-20 "Про план заходів, спрямованих на запобігання та протидію булінгу (цькуванню) в закладах освіти".
45. Лист МОНУ від 27.06.2019 р. № 1/9-414 "Деякі питання щодо створення у 2019/2020 н.р. безпечного освітнього середовища, формування в дітей та учнівської молоді ціннісних життєвих навичок".
- 46.Лист МОНУ від 17.11.2020 р. № 6/1379-20 "Щодо Європейського дня захисту дітей від сексуальної експлуатації і сексуального насильства та Всеукраїнської акції "16 днів проти насильства".
47. Лист МОНУ від 10.03.2021 р. № 1/9-128 "Щодо необхідності проведення додаткових профілактичних заходів в середовищі дітей та підвищення обізнаності батьків".